

— ויהי הדבר לנס בפי כל, שעל עצמו נכתבו הדברים. (מתוך תולדות האחיזה שנדפסו בראש ח"ד ל'אחיזה', ב"ב תשמ"ו.
וע"ע ב'עין יעקב' (על ה'עין יעקב') ובחידושי ר' עזריאל כאן, על פטירת צדיקים בעיה"כ"פ).

'... כתוב אחד אומר: ותגזר אומר ויקם לך — צדיק גזר והקב"ה מקיים, וכתוב אחד אומר: ומי יאמר לך מה תעשה — היאך שני המקראות האלה מתקיימים יחד? — אלא, חפץ הקב"ה שצדיקו יגזור גזרות: פלוני זה יהיה נושע, פלוני זה יתרפא, וכיוצא בו. אבל אינו חפץ שצדיקו יורוהו את דרך הישועה ואת דרך הרפואה. אוהב הוא האב שבנו מתחטא לפניו, אבל אינו אוהב שבנו ילמדוהו כיצד לעשות...'

אף אני, פעם אחת נכנס אלי איש מר ומצוק. אמרתי לו: מן השמים ירחמו! אמר לי: מאין יבוא עזרי וכל שערי העזרה והישועה כבר ננעלו בפניו! אמרתי לו: אך און וויי וואלט געווען צום בונים'ן ער זאל דינען צו א גאט וואס דארף מ'זאל איהם לערנען ווי אזוי צו העלפן א איד!... (התרגום בלשון הקודש: אי ואבוי היה לבונים שיעבוד לאלקים הזקוק שילמדוהו כיצד להושיע לאיש מישראל!...).
(מתוך 'חסידים ואנשי מעשה' א (עמוד רמו במהדור' שלישיית) — על הרבי ר' בונם מפשיסחא. ומובא הענין גם בשיח שרפי קודש-א, רסד ובשמחת-ישראל).

דף קד

'יהי רצון שיכופו עליונים את התחתונים, ולא הווי שתקי רבני' —
וכן כתב הר"ן (בנדרים מ) על פי דברי הגמרא כאן, שיש ובמקום צער ויסורים גדולים, ראוי לבקש רחמים על החולה שימות (ומצאנו כן בכמה מקומות: ע' תענית כג. ב"מ פד.). והביאוהו כמה פוסקים להלכה — עיין ב'ערוך השלחן יו"ד שלה, ג; מנחת שלמה צא, כד (ושם דן על מניעת טיפול תרופתי לצורך הארכת חיי חולה המתייסר).
וע"ע: ספר חסידים (הוצ' מקצ"נ תקיט); תפארת ישראל יומא ח, ז' ב'בועז'; שו"ת חקקי לב ח"א יו"ד נ; אגרות משה חו"מ ח"ב עג, א (וע"ש בסי' עד, שנראה שם שלמעשה אין לנו להתפלל שימות); ציץ אליעזר ח"ה ה ברמת רחל; שבט הלוי ח"ה רנג רפז, ג; 'ביצחק יקרא' (לר"א נבנצל שליט"א); תשובות והנהגות ח"ב תשלח; ילקוט יוסף — כרך ז; מגדים חדשים (וויס) — ברכות ו.

'בשעת פטירתו של רבי, זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה, אמר: רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה, ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה' — כבר הקשו הראשונים (כאן ובמסכת עבודה זרה יא.) ממה שאמרו (בע"ז שם) על רבי שלא פסקו מעל שלחנו לא צנון ולא חזרת (וע"ש בתוס' שאלו נועדו לצורך המשכת התאבון. ובדבריהם כאן משמע שלא נכנסו מעדנים לגופו כלל?)
התוספות (שם) תרצו שאמנם בני ביתו ואוכלי שלחנו, אוכלים היו מעדנים, אך הוא לבדו נמנע מהם. ובספר מסלת ישראל (יג) כתב: '... זהו ענין הפרישות הטוב — שלא יקח מן העולם בשום שימוש שהוא משתמש ממנו, אלא מה שהוא מוכרח בו מפני הצורך אשר לו בטבעו אליו. הוא מה שהשתבח רבי במאמר שזכרתי, שלא נהנה מן העולם הזה אפילו באצבע קטנה, עם היותו נשיא ישראל ושלחנו שלחן מלכים בהכרח ליקר נשיאותו, וכאמרם ז"ל 'שני גוים בבטנך...'
ויש מי שפירש (ריעב"ץ שם) שזה שאמר 'לא נהנית אפילו באצבע קטנה' מתייחס ליגיעתו בעשר אצבעותיו בתורה, היינו, שלא נהנה כלום מכל עמלו ויגיעתו כפיו בסידור וכתובת המשנה [בעשר אצבעותי]. (עפ"י ריעב"ץ שם. וע' גליוני הש"ס מגילה יב. ד"ה מפני שנהנו).
ורבנו צדוק הכהן מלובלין זצ"ל (בישראל קדושים' עמ' 12, וב'צדקת הצדיק' רסב ועוד) כתב שהפרוש כפשוטו,

ואף שהיה אוכל מכל מעדני עולם, הוא לא נהנה מזה כלל, כי כל אכילתו היתה בקדושה, שמעלת הקדושה העליונה היא שכל המעשים הגשמיים, כאכילה ושתיה ודומיהן, כולם לשם שמים נעשים, ללא כוונה לגרמיה ולהנאת הגוף. (וע' גם בספר 'זאת זכרון' בסופו, מכ"י בעל חדושי הרי"ם; מכתב מאליהו ח"א עמ' 6 ועמ' 107 וח"ד עמ' 268).

ויש מי שהמליץ על 'אצבע קטנה' שהיא הממחקת את הקומץ הנקטר על המזבח, ומכשירה את שיירי המנחה לאכילת הכהן. והכוונה, שכל אכילתו היתה כאכילת גבוה, כמנחה הנקטרת על המזבח, ללא שיור חולין. (רבי עזריאל הילדסהיימר וצ"ל. עוד על דרך הרמז — ע' בשו"ת חות יאיר קנב ד"ה ואם. כענין זה מצאנו את ענותו של רבי, מחד — 'משמת רבי בטלה ענוה' (סוף סוטה), מאידך אמר 'אל תספדוני בעירות' משום יקרא, וכבר העיר על כך המהרש"א וכתב שאין הדברים סותרים, שאין זה כבודו האישי כי אם כבוד התורה. היינו, שכל מעשיו, גם אלו הנראים כלפי חוץ כהנאה וכבוד, הכל היה לשם שמים באמת).

הו' לשון ר"צ הכהן מלובלין, בקונטרס 'דברי חלומות' (ה):
'במוצש"ק של פרשת שמות תזכ"ר חלם לי, שחכם אחד היה דורש ומדקדק על פסוק 'אכלת ושבעת השמרו לכם פן יפתה' וגו' הסמיכות, וגם הלשון 'פתה' דמשמע ממילא. ואמר שכבר דקדקו בספרים על זה והוא היה אומר איזה תירוץ ע"ז שאיני זוכר.

ואני הייתי משיב ע"ז בזה הלשון: מי שטעם טעם יראת חטא מימיו ונכנס בדרכי החסידות יודע כי התחלת החסידות לקדש אכילתו שיהיה בקדושה, וכמ"ש בתדב"א רבא (כו, והובא בתוס' כתובות קד). עד שאדם מתפלל [כן הוא הלשון בתוס' אבל בתדב"א רבא איתא ואם לא זכה אדם לבקש רחמים על דברי תורה כו' מ"מ יבקש רחמים כו'] על דברי תורה שיכנסו לתוך מעיו, יתפלל על אכילה ושתיה [יתירה. כן הוא לשון התדב"א רבא וכתוס' איתא: מעדנים] שלא יכנס לתוך מעיו, והיינו שלא בקדושה, רק הכל בקדושה כדברי [שנקרא רבינו הקדוש, כי לא נהנה מעולם הזה כו' אף שאמרו בע"ז דלא פסקה מעל שלחנו צנון וחזרת — רק שהיה הכל בקדושה], כי השביעה מתאזרת אכילה שלא בקדושה — גוררת עון, כמו שאמרו בברכות (לב): 'מלי כריסי זני בישוי' וכמו שנאמר: פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת וגו'. וזהו השמרו לכם באכילה ושביעה שיהיה בקדושה, פן אם לא יהיה בקדושה, יפתה על ידי זה ממילא הלב, [וכנודע בסוד האכילה כשאין מעלה הניצוצות שבאוכל, יוכלו ח"ו לקלקלו ולהחטיאו] וסרתם וגו'. והוא מפורש כן בפירש"י במקומו בחומש. עד כאן מה שנשאר רשום עדיין במחשבתי בהקצי משנת'.

כל זמן שהיא בבית אביה גובה כתובתה עד עשרים וחמש שנים' — אבל יותר מכן — מחלה כתובתה, ואף על פי שלא עשו קנין, מחילה אינה צריכה קנין. (עפ"י תוס' ב"מ קיב. ד"ה חזר)

'מתה, יורשיה מזכירין כתובתה עד עשרים וחמש שנים' — בהזכרה לחוד די, שיאמרו שהשתיקה אינה מחמת מחילה. אבל אין צריכים לתבוע בדין. (עפ"י ירושלמי; ר"ן)

'אתאי קודם שקיעת החמה — גובה כתובתה, לאחר שקיעת החמה — לא גביא — בהיא פורתא אחילתא? אמר ליה: אין. כל מדת חכמים כך היא... — השפת-אמת (בראש השנה יג) פירש שכל שיעורי חכמים קבלה היא בידם. ותמה על דברי הריטב"א בחדושו, שמשמע קצת שמשום 'לא פלוג' נתנו חכמים שיעור קבוע, שאם לא כן לעולם אינך יכול לקצוב שיעור לשום דבר ונמצאו כל השיעורים מתבטלים.

(כנראה תמה על כך משום שסברה זו ניתנת להאמר בדינים דרבנן ולא בדאורייתא. ואולם כבר מצינו ענין 'לא פלוג' בדאורייתא [ע' בספר נחלת דוד (ב"מ ד): 'לדעתי אין זה רחוק כל כך דשייך לומר בדאורייתא לא פלוג'. וע"ע: ריטב"א גטין פג; ים של

שלמה ב"ק ספ"ק; קובץ הערות — יבמות כו; קהלות יעקב — נדרים טז; גליונות קה"י — פ"י דנדרים, ועוד], ואינו מן הנמנע שכן נתקבלה ההלכה, ליתן שיעור אחיד לכל. וכן דן בשאלה זו הגרא"ו (בסוף קונטרס דברי סופרים), האם קצבת השיעורים יסודה במציאות האמיתית הידועה להם לחז"ל, או משום 'לא פלוג רבנן'.

(ע"ב) 'אמרה ליה: הב לי מזוני. אמר לה: לית לך מזוני. — הב לי כתובה אמר לה: לא מזוני אית לך ולא כתובה אית לך' — משמע שאלמנה בבית אביה שמחלה ליורשים על הכתובה, אבדה גם מזונותיה. ואולם בירושלמי לא משמע כן — 'לא דייך שמחלה ליתומים על כתובתה אלא שאת רוצה להבריחה ממזונותיה'. (מובא בר"ן).

'הכא נמי משום כיסופא הוא דלא תבעה, זיל הב לה' — יש למדים מכאן שבכל מקום שהאלמנה ניוזנית מהיורשים, גובה כתובתה לעולם, כי תולים את שתיקתה מפני הבושה ולא משום מחילה. (ר"ח, ראב"ן). ויש דוחים ששונה כאן לפי שהיה מוליך לה מזונותיה בכתפיו, אבל אם נותנים לה דמי מזונות — אינה גובה. (רא"ש. וכן משמע ברש"י וברמב"ם, שאף אלמנה הניזונית אינה גובה. ע' קרבן נתנאל).

'חזייה דלא הוה כתוב בה ואישתמודענא דנכסים אלו דמיתנא אינון. אמר לה: אדרכתא לאו שפיר כתיבא' — דוקא בכגון זה צריך לכתוב 'אשתמודענא', מפני שיש חשש טעות בדבר כבסמוך, שיש סוברים שאין הפרש אם תגבה מנכסי המת או מהנכסים האחרים של היורש, אבל באדרכתא דעלמא אין צריך לכתוב זאת, כי ודאי הכל יודעים שלא כתבו ב"ד אדרכתא אלא על הנכסים שבחזקת הלווה. [וכיון שבעלמא אין צריך לכתוב 'אשתמודענא', הרי אפילו כתבו כן, אין הכתיבה מהוה עדות שהקרקע שייכת לו, כי כאמור די לב"ד לדעת שהיא בחזקתו]. (רא"ה, מובא בר"ן)

דף קה

זכי תימא הני מילי היכא דלא שקיל מתרוייהו, דלמא אתי לאצלווי דינא... והתניא ושחד לא תקח מה ת"ל... אלא אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אמרה תורה ושחד לא תקח' — העירו המפרשים (מהרש"א, פני יהושע ועוד) מה הראיה מן הברייתא שאפילו כששני הצדדים משלמים אסור? יש מתרצים: כשנוטל הדיין שוחד מאחד, לעולם ישנו חשש של הטיית משפט, גם כשנוטל על מנת לזכות את הזכאי, כמו שאמר רבא להלן, שנעשה כגופו ואינו רואה לו חובה. ועל זה אין צריך קרא ד'לא תקח שחד', כי זהו בכלל הטיית משפט, אלא ודאי בא הכתוב לאסור אף כשמקבל משניהם, שאין כאן נטיה לאחד מן הצדדים (מהר"ם שי"ף. וע"ע בפנ"י ובהידושי ר"ע תירוצים שונים, וע"ע באגרות משה חו"מ ח"ב כו, ד).

'אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אמרה תורה ושחד לא תקח' — יש לפרש שלכך לא הזהירה תורה את הנותן, 'לא תתן שוחד', אלא את הלוקח בלבד, כי כיון שאיסור שוחד נאמר על נטילת שוחד אפילו כדי לדון אמת ולא משום הטיית משפט, הרי שאם הנותן יודע בודאות שהאמת אתו וירא מעיוות הדין, ונותן שוחד לדיין כדי שידון לפי האמת, אפשר שאין חטא בדבר, רק לגבי המקבל שאינו יודע הדין, הדבר אסור בכל אופן, [וממילא אסור גם לנותן, משום 'לפני עור', שמכשיל את המקבל בלאו, אבל אין זה איסור עצמי].

'... מכל זה ראייה שאם הדיין, מי שיהיה, עושה מה שדעתו נוטה, לא יהיה בו חטא, רק שהשוחד הוא